

19-20\_2021.04.07.-04.16.

Szociális ismeretek – 9. osztály

## **Humán szolgáltatások**

### **Kérdések:**

1. Milyen fogalomhoz kapcsolták először a humánszolgáltatásokat?
2. Eleinte milyen szolgáltatásokat soroltak a humánszolgáltatások körébe?
3. Miért jelentős, hogy megjelent a rászorultság fogalma?
4. Mit jelent, hogy a szolgáltatások szellemi tevékenységek?
5. Milyen szolgáltatók biztosítanak hozzáférést a szolgáltatásokhoz?
6. Magyarországon milyen humánszolgáltatási ágazatokat tartanak számon?

A humánszolgáltatások, mint sajátos szolgáltatási típus elkülönült fogalma az Amerikai Egyesült Államok közszolgáltatási rendszerének kiépüléséhez kötődik.

Ebben a megközelítésben a humánszolgáltatások körébe azokat a szolgáltatásokat sorolták, amelyeket ezek a központok nyújtottak. A humánszolgáltatási központok kialakulása és a humánszolgáltatások ezen szűkebb fogalma a *jótekonysághoz* (charity) kapcsolódott. Így a humánszolgáltatások fogalmát elsősorban a rászoruló személyeknek nyújtott szolgáltatásokban látták.

A humánszolgáltatások hagyományos értelmezési keretei között az anyagi függőség, a betegség és a fogyatékoság jelentette kockázatok elhárításával és kezelésével kapcsolatos szolgáltatásokat tekintették humánszolgáltatásnak, azaz alapvetően a jóléti, szociális szolgáltatásokat sorolták ebbe a körbe.

Később megjelent a rászorultság fogalmának használata, amikor a humán szolgáltatások már a szükségletek kielégítéséhez kapcsolódtak, így a humánszolgáltatások körébe sorolták mindazon szolgáltatásokat, amelyek az egyéni szükségletek kielégítéséhez szükséges, a hiányzó vagy kevésbé hatékony egyéni erőforrások pótlásához kapcsolódtak. Ide sorolták a foglalkoztatási szolgáltatásokat, a tiszta, biztonságos és megfelelő környezet kialakításával és fenntartásával összefüggő szolgáltatásokat, valamint az egyéni autonómia kiteljesítéséhez kapcsolódó, segítő jellegű szolgáltatásokat is. Azonban továbbra is ezek a szolgáltatások elsősorban az egyéni rászorultságból fakadó szükségletek kielégítését szolgálták.

Más szakemberek a humánszolgáltatások közé sorolták az egészségügyi és szociális jellegű, rászorultsági alapon nyújtott szolgáltatásokat, amelyek ellátási formáiként az egészség megőrzését célzó prevenciós szolgáltatásokat, a személyes, életvezetési jellegű tanácsadást, a pszichoterápiás foglalkozásokat, a krízisintervenciós szolgáltatásokat sorolták.

A humánszolgáltatások tágabb értelmezése elsősorban az igazgatástudományban jelent meg. Ezen megközelítés alapján a humánszolgáltatás alapvetően személyes jellegű szolgáltatási tevékenység, amely sok esetben szellemi munkához kötődik, s amelynek területén erős állami szabályozás jelenik meg. Ide sorolják az egészségügyi szolgáltatásokat, a szociális ellátásokat, az oktatási szolgáltatásokat, a kutatás megszervezését és annak támogatását, valamint a kulturális közszolgáltatásokat.

A humán közszolgáltatások értelmezése szempontjából fontos szerepet játszik az, hogy az adott állam melyik jóléti modellt követi, hiszen ezek a szolgáltatások sok szálon kötődnek az állam jóléti funkcióihoz.

Jóléti modellek:

1. **Skandináv modell:** az észak-európai államok (valamint Belgium). Ezek az országok egyedülállók abban, hogy az állami pillérre teszik a hangsúlyt. Jellemzői: az univerzális garanciákat, elsősorban a munkapiacra történő visszatérést elősegítő, ún. aktivációs lehetőségeket és ellátásokat, valamint fejlett szolgáltatásokat nyújtanak a gyermekeknek, a fogyatékkal élőknél és a támogatásra szoruló időseknek. Ezek a szolgáltatások gyakran összekapcsolódnak a közoktatási és a kulturális szolgáltatásokkal.
2. **Liberális (angolszász) modell:** az Egyesült Államok, Ausztrália, Új-Zéland, részben az Egyesült Királyság valamint Írország. Aktívan támogatják a piaci megoldásokat, oly módon, hogy ösztönzik a magán jóléti ellátásokat és az piaci kudarcok kezelésére korlátozzák a közfelelősséget. Ebben a rendszerben az „egészségügyi ellátórendszer kivételével az állam szerepe változó, és a bizonyítottan rászorulóknak nyújtott célzott ellátások rendezésére korlátozódik, így a magán jóléti piac felé tereli a középosztályt, az állam pedig erősíti a jövedelemtestelés szerepét.
3. **Bismarki (kontinentális) európai modell:** a hagyományos családi jóléti felelősségek részleges fennmaradása jellemzi. Szerinte ebben a rendszerben a legfontosabb a fő kenyérkereső biztonsága, amely modell családis jellegét csak tovább erősíti a társadalombiztosítás dominanciája, amely jó védelmet nyújt az egész életükben stabil állással rendelkezőknek. A kontinentális államokban mindezek mellett a jóléti szolgáltatások, az oktatási és a társadalmi értelemben vett kulturális szolgáltatások egységes rendszert képeznek.

## A HUMÁNSZOLGÁLTATÁSOK MINT KÖZSZOLGÁLTATÁSOK

A humánszolgáltatások nem kizárólag a közszolgáltatások körébe tartoznak, ugyanis különféle, a közszolgáltatások körébe nem tartozó szolgáltatás is ide sorolható. Ferge Zsuzsa is kiemelte, hogy ezek a szolgáltatások a „lét jogán járó szükségleteknek” tekinthetők, így azok kielégítését függetlenítik az egyéni vásárlóerőtől. Ezeket a szükségleteket a modern államok, mint gazdasági, szociális és kulturális jogként politikailag is deklarálták (jóváhagyták), s alkotmányos szinten ismerték el.

Ezek a szolgáltatások széles körben szellemi tevékenységek, a szolgáltatás tartalma és jellege jelentős ismereteket követel meg, amelyekkel a szolgáltatás igénybevevői jellemzően nem rendelkeznek. Így a szolgáltatás nyújtója és szervezője többletinformációkkal rendelkezik az igénybevevőkhöz képest. Ezért ezeket a szolgáltatásokat jogilag részletesen szabályozzák, s az állam azokat jelentős részben közpénzekből finanszírozza.

A szolgáltatók körében meghatározó a nonprofit jellegű ellátók köre: az állami-önkormányzati intézményeken túl széles körben vannak jelen a különféle társadalmi szervezetek és egyházak is a nonprofit jellegű intézményekkel. Gyakran a gazdasági szervezetek is – a vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) körében – nonprofit alapon (nem törekednek profitra, nyereségre) biztosítanak hozzáférést ezekhez a szolgáltatásokhoz. Ezeket a szolgáltatásokat a szakirodalom elsődlegesen közszolgáltatásoknak tekinti, így azokat a humán közszolgáltatások körébe sorolja.

## **A HUMÁN KÖZSZOLGÁLTATÁSOK TARTALMI ÉS FOGALMI KERETEI**

A törvényi definíciók általában nem magát a szolgáltató tevékenységet írják le, hanem általában szolgáltatási területeket, feladatcsoportokat, szolgáltatási szinteket határoznak meg, vagy azokat az intézménytípusokat sorolják fel, ahol az adott szolgáltatás végezhető.

## **A HUMÁN KÖZSZOLGÁLTATÁSOK CSOPORTOSÍTÁSA**

A humánszolgáltatások körbe a jóléti – elsősorban szociális és egészségügyi – ellátásokat sorolhatjuk. Jellemzően elkülönítik a humánszolgáltatásoktól a közoktatással összefüggő szolgáltatásokat, amelyeket külön rendszerként kezelnek.

Magyarország önálló humán közszolgáltatási ágazatnak tekinti az

- egészségügyi szolgáltatásokat,
- a köznevelést,
- a felsőoktatást,
- a gyermekvédelmi és a gyámügyi igazgatást (amelyet inkább oktatási, mint jóléti ellátásként kezel),
- a kulturális igazgatást,
- a szociális igazgatást,
- a médiaigazgatást, valamint
- a sport igazgatását.